

JARI

FAMILJEN I FINLAND

Jaris mor är från byn Tolonen i Meltaus och fadern från Rovaniemi. Jari föddes i hemmets kök som familjens yngsta barn. De hade sammanlagt nio barn i familjen. Jari berättade att barnmorskor på den tiden gick från by till by. Sängen där han och sex av de nio barnen föddes har bevarats i huset. Hemma talade de finska och en dialekt som Jari kallar "Lapplands dialekt".

FLYT TEN TILL SVERIGE

Jari flyttade till Gällivare 1983 för att jobba, eftersom sysselsättningsläget i Rovaniemi var dåligt. Hans tre äldre systrar bodde redan i Sverige. Själv hade han, enligt egen utsago, en mycket svag grund i svenska. Han beskriver sina kunskaper i svenska vid tillfället då han flyttade till Sverige med ordet "noll". Han hade dock läst svenska i tre år i grundskolan från årskurs 7 till årskurs 9. Han berättar att svenskundervisningen i skolan var ålderdomligt: "det var på, i och till". Han beskriver sin egen inställning till svenska i skolan: "Jag hade fått lära mig att hata svenska språket". På den tiden var det mycket "cruising" med bilar över riksgårnsen, och sedan barndomen hade han fått höra att "de" kommer med en Volvo eller Mercedes och "tar flickorna". När han var tonåring i Rovaniemi, brukade han tillbringa tid med sina vänner i stadens centrum på Koskigatan, där unga människor körde runt med sina bilar: "Det var ett fruktansvärt rally där" och "när en svensk bil dök upp, stoppade vi den".

Jari berättar om sin flytt till Sverige: "Sedan flyttade jag till Sverige för att arbeta och förstod inte ett dugg". Han fick ett jobb direkt, men "det fanns en språkbarriär". Han körde lastbil och alla samtal skedde via radion. Det enda ord han förstod var "Jari" eller lastbilens nummer. Han minns fortfarande att numret var 819, "åttahundranitton, kom", men han kunde inte förstå vad hans kollegor sa på radion. När den första helgen kom, åkte han tillbaka till Rovaniemi "hem till mamma". "Min mamma sa: "Vad tänker du på?" - "Nej, men jag skulle komma tillbaka" - "Det gör du absolut inte!". Min mamma var en ensamstående mamma. "Det är inte så enkelt, Jari, att du kommer hit så fort du börjar sakna hem genast när du inte förstår. Nu får du betala för det du gjorde i stället för att studera, men du kommer inte tillbaka, det var hårt- Vänd bilens nos mot Gällivare". "Jag förstår i efterhand vad hon menade med att inte börja gråta då du själv då inte studerade, det är en del av orsaken, men du kommer att förstå när du blir äldre [...] men jag svängde bilen och veckorna därpå började det ta fart, du lär dig". Jari träffade då en tjej vars föräldrar kom från Tornedalen och som talade finska eller meänkieli inom hemmet. Flickvännen talade hela tiden svenska med Jari, och Jari kunde tala finska med henne: "Då gick det jävligt fort - du börjar förstå". Han minns fortfarande de första nätterna då han drömde på svenska. Han beskriver sin inläring av svenska: "det kommer som från ryggraden, så det var en så härlig känsla att man förstår och att de som förstår dig (...) även i dag, till exempel om jag behöver vara korrekt på svenska, så behöver jag jobba mycket hårdare med det än någon som har det som modersmål, men jag behöver inte göra läxan tio gånger, det räcker att jag gör läxan tre gånger". Han uppskattade att det tog ungefär 15 år innan svenska språket riktigt "öppnade sig" för honom, trots att han hela tiden hade arbetat med svenskar: "så hände det bara, locket öppnade sig sedan helt plötsligt och du började tänka eller givetvis när du blev äldre så började du förstå på ett annat sätt och se saker och ting på ett annat sätt och då blir din hjärna mottaglig och du är motiverad på ett annat sätt."

Efter några år i Sverige deltog Jari i en 18 veckor lång svensk kurs i Kiruna, svifi, svenska för invandrare: "jag lärde mig mer finska där än vad jag lärde mig svenska, vi var två pojkar och tio fruar". Han brukar fortfarande tala om de 18 kursveckorna med sin kurskamrat som bor i Luleå: "Det var åttititre eller åttifyra, vi brukar än i dag ringa upp varandra - minns du Jari, minns du den tiden, arton veckor, ja, fy fan, det var något, det var en massa fester, massor av fester, naturligtvis". Han beskrev själva inläringen av det svenska språket på kursen att den var ganska lik svenskinläringen i den finska grundskolan, men allt gjordes i grupper och "praktiska övningar" och "vi började förstå saker och ting när vi tog upp praktiska exempel".

SPRÅKET FÖRÄNDRAS MED MILJÖN

När Jari varit på besök i Rovaniemi, har han ofta fått höra att han talar finska på ett ålderdomligt sätt. Han flyttade till Sverige på 1980-talet och tycker att språket har förändrats i Finland och i Rovaniemi sedan dess. Han anser att hans finska är välbevarad, men "det är den tidens finska". Han har svårt att komma på exempel på dialektord från den tiden som han fortfarande använder, men han säger att orden kommer tillbaka när han pratar med den "äldre generationen" på den finska klubben. Det tar "två eller tre timmar" för honom att komma i gång med finskan: "Det kommer från ryggraden, från ryggmärgen". Om han är i Finland över helgen "tar det finska språket över mig helt och hållet". Jari instämmer ofta med intervjuaren och säger kort på svenska: "exakt" eller "precis". Han använder flitigt svenska ord i sin finska. Han säger sig använda finska med finskspråkiga kollegor, till exempel på kaffepauser, och enligt hans egna ord börjar språket vanligtvis flyta på vid den tredje koppen. "såsom du var inne på att man anpassar sig allt efter den som man samtalar med".

Han anser att hans språk har förändrats under de senaste fyrtio åren, eftersom den lokala dialekten i Gällivare har tagit över hans tal. Han har många vänner i Tornedalen som talar meänkieli och finska.

Han säger att han ibland har svårt att hitta finska ord: "Det smittar av sig, dialekten, den smittar av sig, jag märker det själv att jag inte längre kan hitta (de finska) standardorden, det går så fort, hjärnan måste arbeta, så då tar du det svenska ordet och ändrar det lite, man lägger till -i i slutet så det blir ett eget ord, men alla förstår det. Som du var inne på att man anpassar sig allt efter den person man pratar med, det är just det underbara med språk att man kan göra det".

Jari påpekar att när vissa människor har kommit från södra Finland för att arbeta i norra Sverige har det krävt mycket arbete med språket. Han menar att det kan vara svårt för en person som kommer från södra Finland att förstå deras språk. Några människor har sagt till honom: "Jari, tala finska!", när han, enligt egen uppfattning, har gjort sin finska mer flytande genom att blanda svenska ord i den: "Jag tror att jag blandar språken så att det blir flytande". Han berättar om två finska vänner som bodde i Kalix. En av dem hade senare flyttat till Gällivare. Efter cirka tio år träffades de av en slump på en bensinmack i Haparanda och den andra vännen, som fortfarande bodde i Kalix, frågade sin vän från Gällivare: "Tjäna, hur är läget? Vad gör du här?". och den andra svarade: "no kuule mie kävin andra sidan ja kävin ostamassa uuen bastuaggregaatin ko se oli mycket billigare ko här ja se oli ruostefri eli siinä tuli just tää että se kieli muuttuu tieteenki se muuttuu se että kenen kanssa sie seurustelet ja millä lailla sie haluat sitä kulttuuria pittää yllä". 'jag åkte till andra sidan och köpte ett nytt bastuaggregat eftersom det var mycket billigare och rostfritt, så det är just det här att språket förändras och det förändras allt efter vem man umgås med och på vilket sätt man vill bevara kulturen'.

Ibland blir han ombedd att "hålla något slags tal" på Suomikerho (Finska klubben), och han tycker att det är en knepig situation. Han funderar på om hon ska hålla ett tal på renodlad finska - då måste han verkligen sätta sig ner och tänka noga på orden - eller om han ska skriva talet så att "alla förstår det". Det kan vara både meänkielitalande åhörare och de som blandar både svenska och finska, och då bestämmer han sig för att han ska göra "en blandning av språken". "men i allmänhet kommer de svenskar som är här när vi har självständighetsdag så kommer infödda svenskar som jag ser som infödda svenskar att de kan säga att Jari nog förstod jag allting alltså jag brukar säga att det är liksom respekt att de vill helt plötsligt vara finnar eftersom det är en viktig dag för oss så det har förändrats, det förändras hela tiden, rötterna är viktiga, språket är viktigt men vi måste anpassa oss eftersom även språket förändras.

KONTAKTER MED FINLAND

Jari har inte varit i Finland på över två år på grund av pandemin, men han ringer till sina släktingar.

FAMILJEN I SVERIGE

Jari talar svenska hemma med sin fru. När barnen var små tog hans fru hand om dem hemma och hon använde svenska med barnen medan Jari arbetade i gruvan. När Jari var hemma med sina barn försökte han först prata finska med dem, men de förstod inte vad han sa. Han sa att han gjorde det enkelt för sig själv och började då tala svenska med sina barn. Han ser dock att båda hans barn har "det finska språket i ryggmärgen, inte så stort, men de förstår och känner till sina rötter till hundra och tio procent, och de har varit med hela tiden, bara genom Suomikerho (Finska klubben), så att säga". Däremot tror han att hans barns språkkunskaper i finska är svaga, trots att de båda har studerat finska i skolan. Enligt Jari räckte det inte med en eller två timmars undervisning i finska i veckan. Han sammanfattar: "Jag borde ha överfört språket till dem som hemspråk, men det gjorde jag aldrig". Jaris svärson är ryss och han har talat ryska med Jaris barnbarn hela tiden och barnet talar nu flytande ryska vid sex års ålder. Det andra barnbarnet, som är 1,5 år gammalt, håller också på att snabbt lära sig ryska. Jari säger: "där ser man det som jag själv aldrig gjorde den där rikedomen på det sättet, inte

för att jag inte ligger sömnlös på nätterna på grund av det, rötterna bevaras ändå där, rötterna finns där hela tiden, de vet det, men jag borde ha kört huvudet i väggen lite, kämpat på (med finskan)." Jaris fru har lärt sig finska. Jari säger om sin frus kunskaper i finska: "vi skämtar om att jag tidigare kunde ha sålt henne på marknaden, men inte längre, eftersom hon förstår så mycket".

Jari använder mest svenska på jobbet. I boxningsträningen använder han svenska, finska, engelska och ryska. Han använder finska både på jobbet med sina finskspråkiga kollegor och på Suomikerho (Finska klubben), där han fungerat som ordförande i över tjugo år.

IDENTITET

Jari beskriver sin identitet på följande sätt: "Ja, jag skulle kunna beskriva det såsom vi redan lite var inne på det här, finskheten är en fruktansvärd förstärkning av den svenska identiteten, till exempel om en svensk säger fan, så reagerar ingen, om du säger perkele på finska blir alla tysta - nu börjar man skjuta med hårda vapen".

Tidigare kände han ångest inför sin egen osäkerhet kring sin svenska, men nuförtiden kan han skämta om det om någon gissar att han är från Finland: "Hur kan du räkna ut att jag är från Finland? - Nå, Jari, han hör att du har en annan dialekt, man måste alltså ta det som en slags uppskattning."

Enligt Jari har finländarnas uppskattning i världen också bidragit till att man inte längre skäms över att man är finländare och inte heller över finska språket i Sverige, vilket ofta fortfarande var fallet på 1970-talet: "Det har påverkat oss på ett sådant sätt att vi inte behöver skämmas - tänk att det fortfarande på sjuttio- och åttiotalen var att ajabaja, tala inte finska att det förbjöds i skolorna och det skämdes - det krävdes en generation innan situationen vände sig"